

Zakaj feminizem danes?

Katja Čičigoj in Jasmina Založnik

Tematska številka Dialogov z naslovom *Zakaj feminizem danes?* poskuša pretresti vprašanje o nujnosti feminizma. Medtem ko smo v domnevno "razvitem« zahodnem svetu priča razglasitvam nekakšnega "konca zgodovine« v domnevni "postfeministični« dobi "enakosti v razlikah,« in ko se vse več mladih žensk želi ograditi od zloglasne "f-besede« in njenih militantnih konotacij, smo obenem priča napadom na že izborjene človekove pravice družbene skupine žensk, kot je na primer pravica do svobodnega odločanja o rojstvu otrok. Javna občila vse bolj pretresajo zgodbe o sistemskem trpinčenju in spolnih zlorabah žensk tudi v visokem šolstvu, zabavni industriji in poslovnem svetu. Medtem pa znane neenakosti v vsakdanjem življenju vztrajajo in pogosto ostajajo netematizirane: spolno in psihično nasilje nad ženskami doma in na ulicah; izkoriščanje neplačanega gospodinjskega, skrbstvenega in reproduktivnega dela; neenaka obravnava v javnem diskurzu in medijih; sistematična diskreditacija (t. i. "epistemološka nepravilnost«); neenakost pri zaposlovanju, napredovanju in plačilu; neenaka vzgoja in neenake družbene norme obnašanja, objektiviranje žensk in njihovih teles v javnih občilih in medijih, psihologizacija žensk tudi v strokovnih besedilih, medicinsko-nadzorovalne prakse rojevanja itn. Spolno razlikovanje tako ostaja pomembna os družbenega in političnega razlikovanja in ga ni mogoče zreducirati na nekakšno postfeministično "enakost v

različnosti”, kot tudi ne na množenje spolno zaznamovanih tržnih niš. Spolno razlikovanje ostaja asimetrična, hierarhična in normativna delitev človeštva, ki legitimira izkoriščanje in nasilje nad ženskami in ga tako v vsakdanjem kot ponekod tudi v znanstvenem in poljudnoznanstvenem diskurzu ideološko naturalizira.

Če se po eni strani danes izrisuje vse akutnejša potreba po feminizmu kot odgovoru na liberalni postfeministični konsenz na eni strani in neokonzervativistične pritiske na drugi, pa se je feminizem, v teoriji in praksi, primoran soočati tudi z drugimi emancipatornimi gibanji in teorijami, ki nekatere njegove predpostavke postavljajo pod vprašaj, obenem pa nudijo možnosti za povezave, ki bi domet feminizma kot emancipatornega gibanja utegnile razširiti. Tako je potrebno, v teoriji in političnem delovanju, razmišljati tudi o kritičnem odnosu in morebitnih sorodnostih feminizma z gibanji in teorijami, ki odgovarjajo na družbene pojave, kot so migracije, sistemski rasizem, progresivna prekarizacija, izključevanje spolno nekonformnih oseb, diskriminacija neheteroseksualnih parov in skupnosti ... Kje naj feminizem išče svoje mesto danes, kako naj ga naseljuje in oblikuje, kako naj se usidra – dovolj, da bi imel udarno in protitudarno moč, a ne preveč, da se ne bi ogradil od sorodnih emancipatornih naravnosti? Medtem ko je odgovore na ta vprašanja nedvomno potrebno iskati s premislekom o sodobnih feminističnih gibanjih in iniciativah ter z natančno kritično analizo posameznih problematik, ključnih za feminizem, pa je po drugi strani potrebno ozavestiti družbene premene, ki so tvorile hkrati kontinuiteto in prelome feminističnih bojev in orientacij. Če je feminizem torej danes (ponovno, še vedno) nujen, pa ostaja nujno tudi prevpraševanje njegovih sodobnih oblik in odnosa do zgodovine feminističnih bojev, saj zgolj tovrstno prevpraševanje lahko vodi do brušenja njegovih obstoječih oblik.

Sklop besedil in risb, ki je pred vami, implicitno ali eksplicitno podaja odgovore na zgornja vprašanja in odzive na orisano situacijo. Žanrsko, politično in teoretsko raznorodne sklope, predstavljene v tej številki, razumeva kot možen način srečanja različnih političnih in teoretskih stališč, ki jih družijo osnovna feministična emancipatorna usmeritev. Ta srečanja se dogajajo kot križanja: bodisi sovpadanja bodisi trki posameznih tematik in usmeritev – oboje pa je, tako meniva, bistvenega pomena za spodbujanje kritičnega dialoga med različnimi akterkami_ji znotraj skupnega bojnega polja. Bolj kot iskati odgovore na vprašanje, kaj je “pravi” feminizem – edini pravi, dovolj političen, pravilno političen, zavezan ustreznim teoretskim usmeritvam ali avtorjem –, sva želeli zastaviti raziskavo sodobnega feminizma kot polja kritičnega (samo)prevpraševanja, ki tedaj, ko poteka z zavestjo o skupni emancipatorni usmeritvi, okrepi njegovo moč za družbene spremembe.

Takšna sondaža polja pa seveda nikakor ni izčrpna – kar ne more in tudi ne želi biti. Ne le, da so čas tovrstnega dela, prostor objave in osebna umeščenost urednic vselej omejeni. Pridružujejo se jim še druge omejitve, ki pod vprašaj postavljajo vsako namero po popolni dovršenosti, po absolutni sintezi pregledanega polja: pogoji dela in življenja, ki za mnoge avtorice_je prispevkov pomenijo bodisi prekarno življenjsko situacijo, v kateri je oddaja prispevka zgolj eden izmed (verjetno zamujenih) rokov, ki jih nenehno lovimo za rep, medtem ko lovimo svoj dih; za druge pa pisanje sestavkov med odmori, med eno delovno zadolžitvijo in drugo; spet za tretje odpoved sodelovanja zaradi preobremenjenosti in pomanjkanja časa; in naposled, seveda, zaradi nestrinjanja s konceptualnimi zastavki, ki ne ustrezajo merilom “edinega pravega” feminizma, kot ga pojmujejo nekatere_i. S tem želiva razgrniti materialne pogoje, v katerih nastaja publicistika, teorija

in umetnost, ki so hkrati pogoji njene politizacije, kot tudi opozoriti na vprašanje etike sodelovanja (od kolegialnosti in tovarištva, do pokroviteljstva). Tako materialni pogoji dela kot načini sodelovanja so namreč za feminizem ključni problemi, ki so oblikovali tako način produkcije kot tudi vsebinske rezultate številke, ki je pred vami.

Številko je nemara najbolj plodno razumeti kot poskus premisleka in ubeseditve feminizma kot izjemno širokega in raznorodnega polja, kot polja, ki se vpisuje v raznotere družbene strukture. Zato jo zaznamuje jezikovna, politična in žanrska raznorodnost. Dialogi, ki so pred vami, ne poskušajo opredeliti in zakoličiti edinega pravega odgovora, temveč najti drobce, s pomočjo katerih lahko ugledamo odprto listo možnih odgovorov na postavljeno vprašanje, zakaj potrebujemo feminizem danes.

Prvi sklop sva namenili predstavitvi aktivističnega feminističnega terena, ki ga izrisujejo manifestne izjave feminističnih organizacij in iniciativ pri nas. S temi izjavami kolektivi podajajo svoje poglede na feminizem, na njegove ključne probleme in svoje metode spopadanja z njimi. Zaradi zgoraj omenjenih omejitev ta predstavitev vsekakor ne pokriva vseh feminističnih iniciativ, organizacij in kolektivov pri nas; želeli pa bi, da deluje kot začetek raziskovanja polja, ki lahko botruje vzniku novih povezav ali kritičnih razprav.

Drugi sklop tematske številke je zasnovan v obliki intervjujev z akterkami, ki že vrsto let zaznamujejo feministične boje in feministični diskurz v Sloveniji. Ta sklop skuša osvetliti sodobne probleme feminizma z razvojnega vidika in v odnosu do preteklih bojev in iniciativ, od katerih so nekatere še zmeraj aktualne.

V tretji, najobsežnejši sklop se umeščajo problemski prispevki, ki se ukvarjajo z različnimi feminističnimi temami iz številnih, pogosto sorodnih, a redko istovetnih feminističnih stališč. Prispevki ponudijo vpogled v dolg seznam razlogov, zakaj je feminizem danes še vedno aktualen in še kako potreben. Kot zgovorno prikažejo, so tudi možni načini dojemanja feminističnih problematik heterogeni; od subtilnih do antagonizirajočih, subverzivnih in aktivističnih ter analitičnih in utopičnih. Če prispevke v vseh njihovih morebitnih trkih in nasprotovanjih kot tudi produktivnih prepletanjih prebiramo kot (po definiciji nepopolno) celoto, uvidimo, da praktično ni strukture, v kateri se ne bi bohotil patriarhat. Ne glede na to, ali govorimo o jeziku (Vičar in Kern), ali v znanosti analiziramo "epistemske nepravilnosti" (Vendramin), rigidne in patriarhalne strukture različnih (javnih) institucij, postopkov in načinov zgodovinenja in arhiviranja (Hiršfelder), ali pa raziskujemo umetniške institucije, zvrsti in žanre (Pogljajen, Šorli); se seksizem tihotapi celo v na videz najbolj progresivne podobe revolucionark (Otošec) kot tudi v medijske podobe in reprezentacije žensk, s katerimi smo vsak dan obkroženi (Meterc). Reprodukcijska patriarhalnih razmerij je neposredno vpisana v trodelnem obrazcu nacija-natura-norma, ki ga je letos kritično nagovoril festival Mesto Žensk (Lobnik). V sklop sva zajeli tudi avtorje_ice, ki so na feminizem pogledale skozi prizmo drugih, sorodnih ali celo sotvornih bojev, kot so dekolonialne teorije (Pristovšek), ali ki skušajo o feminizmu razmišljati kot o radikalno egalitarni naravnosti, ki mora nujno upoštevati vse tovrstne emancipatorne usmeritve in nanje kritično odgovarjati (Čičigoj).

Četudi kot rečeno številka ne stremi k celovitosti, pa ta sklop prispevkov zaznamuje manko obravnave dveh pomembnih polj sodobnih feminističnih bojev: vprašanja njihovega odnosa do lezbiških in kvirovskih bojev (tudi v medsebojni napetosti in nasprotju), ter problema disciplini-

ranja in razlaščenja teles žensk med porodom in materinstvom. Na tem mestu želiva zato omeniti, da sta esej Nine Dragičević na prvo temo in intervju Tee Hvala z Zalko Drglin (raziskovalko porodne kulture v Sloveniji) na drugo temo, žal umanjkala zaradi zunanjih okoliščin.

Če celoten tematski sklop, ki je pred vami, razpre *Zadnje ljubezensko pismo* Simone Semenič (“zdaj si pa predstavlja naju dva stara/ ne, ne, še bolj stara/ ja, tako/ stara sva, siva/ ne, ne, še bolj siva/ ja, tako”), ga po drugi strani sklene pravljica Maše Cvar *Pekarna pri rebrači Tini* o mladi rebrači, ki se kljub začetni odrinjenosti nauči postaviti zase in naposled najde svoje mesto v zalivu (“Veš, kaj je največji problem v tem zalivu? To, da imajo te naše morske živali v glavi veliko morskih kamnov, čez katere ne vidijo. Morajo te spoznati, pa se bojo tudi kamni odkotalili stran.”). Od bremena patriarhalne preteklosti proti feministični prihodnosti?

Med preteklostjo in prihodnostjo pa se umešča sedanost, ki ostaja patriarhalna. Celotno številko tako prebada izbor osmih risb iz serije *Ali me nočete, ker sem kritična* (2012) Vesne Bukovec, prirejenih za to objavo. Risbe s tušem vzpostavljajo kritični dialog s stripom *Tinca*, ki ga je Marko Pogačnik objavil v *Problemih* na višku seksualne revolucije leta 1969. Njegovo tematizacijo moškega zavračanja žensk in njihove stereotipizirane želje po ugajanju (“ali me nočete”) si Vesna Bukovec subverzivno prilasti in iz ženske oziroma feministične perspektive “vrača pogled”. Željo po ugajanju spremeni v kljubovanje: “Ali me nočete, ker sem nepredvidljiva? Ali me nočete, ker hočem višjo plačo? Ali me nočete, ker pričakujem otroka? Ali me nočete, ker nisem mati? Ali me nočete, ker sem ženska?”

Vse to so seveda še kako dobri razlogi za nujnost feministične jeze. Slavimo torej (biblijsko) protoupornico Lilit in z njo jezo, kot pravi Jasmina Šepetavc, “ki je ženskam skozi zgodovino odvzeta ali pa je v procesu socializacije v uslužno feminilnost potlačena; jezo kot kritiko, ki se ji morajo manjšinski subjekti odreči, če želijo dostop do vsaj dela privilegijev kapitalistične, patriarhalne, heteronormativne in belske družbe; predvsem pa jezo kot močno in nujno orodje feministične transformacije”.

Hvala vsem, ki ste bile_i, ste ali boste jezne_i z nami.